

Opwaartse convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden

Inleiding

In dit verslag wordt nieuw empirisch bewijsmateriaal gepresenteerd over de vraag of er de afgelopen twintig jaar in de Europese Unie sprake is geweest van opwaartse convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden. Met andere woorden, of de arbeidsomstandigheden in de EU-lidstaten tegenwoordig dichter bij elkaar liggen dan in het recente verleden en of die omstandigheden zijn verbeterd. De convergentieanalyse is gebaseerd op de zeven indicatoren of dimensies van arbeidsomstandigheden die zijn vastgesteld in het kader voor baankwaliteit van Eurofound: fysieke omgeving, werkdruck, kwaliteit van de werktijden, sociale omgeving, vaardigheden en beoordelingsvrijheid, vooruitzichten en inkomen.

Daarnaast wordt in het onderzoek gekeken naar de opwaartse convergentie op het gebied van genderkloven in deze dimensies en naar mogelijke maatschappelijke en institutionele factoren die opwaartse convergentie bevorderen. Als aanvulling op de kwantitatieve analyse wordt in het verslag een op gesprekken met deskundigen gebaseerde analyse gepresenteerd van de potentie van twee EU-beleidsinstrumenten om ongelijkheden in arbeidsomstandigheden tussen de lidstaten te verhelpen en opwaartse convergentie te stimuleren.

Beleidscontext

Het streven naar algemene opwaartse convergentie van de lidstaten is duidelijk naar voren gekomen in opeenvolgende EU-verdragen. De term "convergentie" werd in eerste instantie echter uitsluitend gebruikt in verband met de convergentie van monetaire en fiscale indicatoren. Recenter is erkend dat economische convergentie gepaard moet gaan met sociale convergentie. Als gevolg daarvan is de aandacht van beleidsmakers verschoven en is er meer nadruk komen te liggen op het uitbannen van sociale ongelijkheden in de Unie.

In 2017 is de Europese pijler van sociale rechten uitgevaardigd, waarin twintig basisbeginselen en -rechten worden beschreven die tot betere arbeids- en sociale resultaten voor EU-burgers moeten leiden. Om deze

ambities waar te maken is steun voor een proces van opwaartse convergentie in de richting van betere leef- en arbeidsomstandigheden in Europa cruciaal. Tegelijkertijd hebben globalisering, de digitale revolutie en andere brede sociale, politieke en demografische ontwikkelingen de potentie om geen convergentie, maar juist divergentie te creëren.

Op basis van het in dit onderzoek aangereikte bewijs omtrent opwaartse convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden kan Eurofound gerichte maatregelen voorstellen om de baankwaliteit te verbeteren door passende beleidsinstrumenten te selecteren.

Hoofdconclusies

- Uit het onderzoek is gebleken dat er sprake is van convergentie voor de zeven dimensies van arbeidsomstandigheden; met andere woorden, dat de lidstaten met mindere prestaties dichter in de buurt komen van die met betere prestaties. Bij zes van die dimensies ging het om opwaartse convergentie, oftewel convergentie in het kader van verbeteringen voor de EU als geheel met betrekking tot die dimensies. Wat de afzonderlijke dimensies betreft, was er echter niet in alle landen sprake van verbetering.
- Voor de zevende dimensie – die van vooruitzichten, die het gebied van baanzekerheid en loopbaanontwikkeling vertegenwoordigt – was er wel sprake van convergentie, maar dan van neerwaartse, wat inhoudt dat de lidstaten dichter bij elkaar zijn komen te liggen, maar dat de dimensie als geheel achteruit is gegaan.
- Voor vijf dimensies is bewijs gevonden van opwaartse convergentie op het gebied van de genderkloven in arbeidsomstandigheden – in de richting van gelijkere arbeidsomstandigheden voor mannen en vrouwen. De uitzonderingen waren de fysieke omgeving en de vooruitzichten, waar sprake bleek te zijn van neerwaartse convergentie, wat duidt op een verbreding van de genderkloof. Vrouwen ervaren betere omstandigheden dan mannen als het gaat om de fysieke omgeving, maar voor vooruitzichten is de genderkloof klein.

- Er zijn verschillende factoren onderzocht die convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden mogelijk zouden kunnen bevorderen – bijvoorbeeld welzijnsbeleid, structurele verandering en immigratie – maar deze bleken onvoldoende verklaring te bieden. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat convergentie niet binnen één land plaatsvindt, maar verband houdt met een gezamenlijke beweging van de geanalyseerde elementen (de lidstaten). De bevindingen duiden er, met enkele kanttekeningen, echter op dat globalisering en arbeidsmarktinstellingen een rol kunnen spelen bij de bevordering van convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden.
- Er zijn twee EU-beleidsinitiatieven onderzocht op hun potentie om opwaartse convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden in de EU te bevorderen: de richtlijn betreffende transparante en voorspelbare arbeidsvoorraarden en de strategie voor de digitale eengemaakte markt. De deskundigen waarmee over dit onderwerp gesprekken zijn gevoerd, gaven blijk van enig optimisme met betrekking tot beleidsmaatregelen op EU-niveau ter verbetering van de baankwaliteit. Het zal echter niet mogelijk zijn slechte praktijken op het gebied van arbeidsomstandigheden in te perken zonder toereikende en gerichte toewijzing van middelen in de EU en zonder effectieve handhaving. Hoewel de EU een belangrijke rol speelt als het gaat om voorlichting en het bepalen van de agenda, is de uitvoering en handhaving grotendeels de taak van individuele lidstaten.

Beleidsadviezen

- Arbeidsmarktinstellingen op verschillende bestuursniveaus dragen bij aan opwaartse convergentie. De uitvoering van EU-beleid is echter de verantwoordelijkheid van de lidstaten, en die hebben niet allemaal dezelfde nationale arbeidsmarktinstellingen. De Europese Commissie moet het nationale beleid en de ondersteunende maatregelen van de lidstaten beoordelen, aangezien die verband houden met de ambities van EU-beleid voor de verschillende aspecten van arbeidsomstandigheden. Dat is nodig voor een effectieve vertaling van die ambities naar goede praktijken op het niveau van de organisatie.
- Aandacht voor gendergelijkheid op het gebied van arbeidsomstandigheden blijft belangrijk. Over het algemeen worden de genderkloven op het gebied van arbeidsomstandigheden in de EU kleiner en is er sprake van convergentie, maar dit geldt niet voor alle lidstaten. Extra aandacht voor de landen met mindere prestaties zou helpen om de genderkloven te dichten en de algehele prestaties van de EU te verbeteren.
- Het gebrek aan vooruitgang met betrekking tot de dimensie van vooruitzichten is een punt van zorg. Bij deze dimensie gaat het onder meer om loopbaanvooruitzichten, baanzekerheid en arbeidsstatus, die allemaal onder druk zijn komen te staan tijdens de economische crisis. De problemen op

dit gebied worden versterkt door atypische werkvormen. Meer onderzoek naar en actie in verband met de invloed daarvan op de vooruitzichten van werknemers is nodig om te zorgen dat werknemers kunnen profiteren van de voordelen van economische groei.

- Formele erkennings van de door werknemers verworven vaardigheden zou hun baanvooruitzichten verbeteren. Vooral op de werkplek geleerde vaardigheden worden vaak niet gecertificeerd, met name als werknemers meerdere (vaak tijdelijke) werkgevers hebben. De deskundigen met wie voor dit onderzoek is gesproken, benadruktten de noodzaak van gedegen accreditatie van op de werkplek verworven vaardigheden. Een van de voorstellen was het invoeren van een vaardighedenpaspoort voor alle werknemers.
- Beleid op het gebied van de digitale markt mag de digitale scheiding tussen hoog- en lagergekwalificeerde werknemers en tussen digitaal verder en minder ver gevorderde lidstaten niet versterken. EU-investeringen moeten gericht zijn op de plaatsen en groepen met de grootste behoeften, zoals de landen en regio's met de minste prestaties en kwetsbare of buitengesloten werknemers.
- De uitvoering van beleid op het gebied van arbeidsomstandigheden moet op nationaal niveau worden gemonitord en gehandhaafd. Als lidstaten daar de middelen niet voor hebben, zou dit wellicht kunnen worden bereikt via uitbreiding van het mandaat van de Europese Arbeidsautoriteit.
- Sociaal partnerschap kan bijdragen aan opwaartse convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden door de uitvoering en werking van beleid op het niveau van de EU, de lidstaat, de sector en de organisatie te verbeteren. Uit de beleidsanalyse kwam onder belanghebbenden een sterke voorkeur voor een dergelijke aanpak naar voren. Omdat er steun voor is en het effectief lijkt, moet de Europese Commissie sociaal partnerschap gebruiken bij haar pogingen om opwaartse convergentie te bevorderen.
- Het management van bedrijven moet bewuster worden gemaakt van de voordelen van betere arbeidsomstandigheden. In steeds meer onderzoek worden verbanden gelegd tussen arbeidsomstandigheden en cruciale zaken voor bedrijven, zoals productiviteit, innovatie, werving en behoud van werknemers, en tevredenheid met het werk. Er zijn echter weinig aanwijzingen dat dit onderzoek een rol speelt binnen managementopleidingen. De Europese Commissie zou met betrekking daartoe een onderzoek kunnen instellen naar het onderwijs van de belangrijkste bedrijfsscholen in de EU.

Aanvullende informatie

Het verslag “*Upward convergence in working conditions*” (Opwaartse convergentie op het gebied van arbeidsomstandigheden) is te vinden op <http://eurofound.link/ef19049>

Onderzoeksleider: Massimiliano Mascherini

information@eurofound.europa.eu